

короткочасної слухової пам'яті, що в цілому сприяє підвищенню ефективності формування у першокласників навичок і вмінь іншомовного аудіювання.

Перспективи подальшого дослідження полягають у розробці методики для підготовки учнів до аудіювання в основній школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гез Н.И., Ляховицкий М.В., Миролюбова А.А. и др. Методика обучения иностранному языку в средней школе. – М.: Высшая школа, 1982. – 373с.
2. Гільбух Ю.З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра /Діагностика, педагогіка. – К.: НДІ психології України, 1992. – 425 с.
3. Головань Н.О. Вікові особливості дітей 6-річного віку та їх діагностика // Навчання й виховання 6-річних першокласників. – К.: Рад. шк., 1990. – С. 54.
4. Зимняя И.А. Психология обучения народному языку. – М.: Рус. яз., 1989. – 219 с.
5. Клименко А.Д., Миролюбова А.А. Теоретические основы обучения иностранным языкам в средней школе. – М.: Просвещение, 1991. – С.15.
6. Метьолкіна О.Б. Методика вивчення рівня розвитку аудитивних механізмів та вправи для їх формування у процесі навчання аудіювання першокласників // Іноземні мови. – 1995. – № 3–4. – С. 55.
7. Щукіна Р.І. Індивідуалізація навчання студентів молодших курсів в умовах адаптивної системи навчання.: Дис. ... канд. пед. наук. – М., 1988. – С. 43.

УДК 370

Т. М. Шарапова

ВИКОРИСТАННЯ ІГОР ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Активізація пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання, в тому числі й біології – одна із гострих проблем, над розв'язуванням якої в даний час працює методична наука і національна школа. Тут тісно переплітаються соціальні, психолого-педагогічні та методичні проблеми навчання і виховання особистості на сучасному етапі розвитку суспільства.

Роботи в галузі нейропсихології, психофізіології, загальної та вікової психології, педагогічної психології (М.М. Амосов, Б.Г. Ананьєв, П.К. Анохін, Дж. Брунер, Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, О.Р. Лурія, С.Л. Рубінштейн, П.А. Шеварьов, І.С.Якиманська та ін.) сприяють розумінню механізмів прийняття рішень в діяльності людини, зокрема діяльності учня; залежності між інформаційними та психічними явищами, проблемами переробки знакової інформації, розкриттю змісту поняття “активізація пізнавальної діяльності”, з'ясуванню критеріїв пізнавальної активності.

Дослідження А.М. Алексюк, Ю.К. Бабанського, Г.О. Балл, П.Я. Гальперін, Л.В. Занкова, В.Ф. Паламарчук і інших визначають основу осмислення проблеми рівнів пізнавальної активності, мотиваційних її характеристик, методів, прийомів і організаційних форм активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Разом з тим проблема активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення біології залишається недостатньо розробленою в нових соціально-економічних умовах розвитку суспільства і освіти.

При традиційному навчанні біології рівень пізнавальної активності учнів залишається низьким.

Мета нашого дослідження – проаналізувати можливості використання ігор з метою активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення біології.

В.О. Сухомлинський справедливо зазначив, що гра – це велике світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живильний потік уявлень, понять про оточуючий світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості та цікавості.

Педагогів та психологів давно цікавили визначення гри у навчальному процесі, її значення, місце та особливості. С.Гончаренко пропонує таке визначення ігрової діяльності (гри): це різновид активної діяльності дітей, у процесі якої вони оволодівають суспільними функціями, відносинами та рідною мовою [1: 139].

Сучасна психологія визначає, що гра охоплює всі періоди життя людини. Це важлива форма її життєдіяльності, а не вікова ознака. З грою людина не розлучається все життя, змінюються лише її мотиви, форми проведення, ступінь вияву почуттів та емоцій [5: 9].

У руках вчителя, вихователя гра стає інструментом виховання, що дає змогу повніше враховувати вікові особливості дітей і підлітків, розвивати ініціативу і самодіяльність, створювати атмосферу свободи, творчого розкріпачення в колективі та умови для саморозвитку [8: 4].

При проведенні гри дуже важливо враховувати її структуру. Структура розгорнутої ігрової діяльності включає такі *компоненти*: 1) спонукальний – потреби, мотиви, інтереси, прагнення, які визначають бажання дитини брати участь у грі; 2) орієнтувальний – вибір засобів і способів ігрової діяльності; 3) виконавський – дії, операції, які дають можливість реалізувати ігрову мету; 4) контрольний-оцінний – корекція і стимулювання активності ігрової діяльності [5]. *Елементами* гри є мета (те, до чого слід прагнути, чого слід досягти в грі), зміст (те, що складає суть гри), сюжет (сукупність дій, подій, в яких розкривається основний зміст гри), ситуації (сукупність обставин або певний фрагмент практичної діяльності “спеціаліста”, які необхідно імітувати), ролі (ті дії, які учасник гри виконує в імітованій ситуації) та правила гри (їх учасник дотримується, виконуючи ролі) [2].

Сучасна педагогіка виділяє такі оптимальні способи використання ігрової діяльності в системі уроків: а) весь урок будується як сюжетно-рольова гра; б) під час уроку як його структурний елемент; в) під час уроку кілька разів створюються ігрові ситуації. Головні умови ефективності застосування дидактичних ігор – органічне включення в навчальний процес; захоплюючі назви; наявність справді ігрових елементів, зокрема зачинів, римування, обов’язковості правил, які не можна порушувати; використання лічилок; емоційне ставлення самого вчителя до ігрових дій. Пояснення вчителя під час ходу гри має бути лаконічним і зрозумілим, пробуджувати інтерес [5].

При організації та проведенні ігор важливо мати на увазі, що їх призначення не зводиться до заповнення вільного часу, що вони допомагають вчителю виконувати виховні, навчальні та розвиваючі цілі. Підбираючи ігри, треба обдуманно подавати їх в певній системі та послідовності, з урахуванням того, які саме психічні властивості та якості вони розвивають [2: 3].

Ефективність конкретного уроку-гри залежить значною мірою від методики його підготовки та проведення. Методика підготовки та проведення уроку-гри включає такі етапи: 1-й етап – підготовчий; 2-й – проведення гри; 3-й – результати проведення гри. Поштовхом до проведення гри може бути телевізійна передача, газетна або журнальна стаття, в яких розглядаються гострі проблеми, пов’язані з біологічним матеріалом [2].

Наведемо приклад “скелету” *уроку-гри* при вивченні *теми* “Родина Розові” у 6 класі.

Навчальні задачі: сформувати в учнів знання про основні ознаки родини Розові; продовжити формувати вміння складати морфологічний опис рослин, порівнювати їх, знаходити подібність у будові і на основі цього виявляти родинні зв’язки.

Вчитель пропонує учням взяти участь у казковому дійстві. Він розповідає казку про те, що в Рослинному царстві державі Покритонасінній жила-була родина Розових. Родина ця була багата, знатна.

Але одного разу побувала в родині зла чаклунка. Вона була завидюща, і не сподобалось їй, що всі члени родини такі відомі і культурні. І вирішила зла чаклунка нашкочити Розовим. Украла вона родинну формулу, а її представників зачаклувала.

Учитель звертається до учнів з проханням допомогти зруйнувати чари злої чаклунки, розчаклувати представників родини і знайти формулу їх квітки. Для того, щоб їх розчаклувати, потрібно відгадати загадки.

На дошці вивішується листок ватману зі схемою (див мал.), яка складається з двох кіл: у внутрішньому колі дана систематична приналежність Розових, а зовнішнє коло розбите на 10 секторів. До кожного сектора прикріплена картка, на лицьовому боці якої написана загадка, на зворотньому боці намальований плід цієї рослини. Діти читають і відгадують загадки. Після правильної відповіді вчитель перевертає картку іншим боком, демонструє малюнок і знову прикріплює картку до листка ватману. Загадки можуть бути про персик, черемху, ожину, суницю, троянду, горобину, сливу тощо.

Учитель хвалить дітей за виконане завдання і пропонує їм відправитись на пошуки вкраденої формули.

Проводиться лабораторна робота по вивченню будови квітів представників родини Розові. Учні отримують заздалегідь законсервовані в солоному розчині квітки вишні, яблуні, малини, сливи і т.ін. (на кожному парту необхідно мати по 3–4 квітки різних рослин, предметне скло, препарувальну голку, лупу) Діти підраховують у кожній квітці кількість чашолистків, пелюсток, тичинок і маточок; записують формулу квіттки для кожної рослини, потім виводять спільну формулу ($C_5P_5T_{\infty}M_{\infty}$).

На наступному етапі уроку учні отримують на кожному парту описи чотирьох рослин і окремо малюнки із зображенням цих рослин. Задача: за описом правильно знайти малюнок відповідної рослини.

Після виконання завдання учні отримують ще один малюнок із зображенням рослини даної родини (наприклад, глоду). Дітям пропонується самим скласти її морфологічну характеристику. Характеристика включає наступні параметри: 1) життєва форма рослини (трав'яниста, кущ, дерево); 2) форма стебла (пряmostояче, витке, лазаюче, повзуче); 3) листорозташування (почергове, супротивне, мутовчасте); 4) листки (прості, складні, з черешком чи без нього, вид жилкування); 5) квітки (поодинокі чи зібрані в суцвіття, тип суцвіття); 6) будова квіттки (формула); 7) тип плоду (соковитий, сухий, розкритий чи ні).

У кінці уроку вчитель перевіряє засвоєння нового матеріалу за допомогою наступних завдань: 1. З перерахованих нижче ознак виберіть ті, які характерні для представників родини Розові: а) квітка має одну маточку і шість тичинок; б) віночок квіттки зрослий, складається з п'яти пелюсток; в) у квітці маточок багато або одна; г) віночок квіттки складається з чотирьох вільних пелюсток; д) у квітці багато тичинок; е) віночок квіттки вільнопелюстковий, складається з п'яти пелюсток однакової форми; є) чашечку квіттки утворюють чотири вільні чашолистки; ж) чашечка квіттки утворена п'ятьма вільними чашолисточками (відповідь: в, д, є, ж). 2. З перерахованих нижче рослин виберіть ті, які належать до родини Розові: а) перстач гусячі лапки; б) ромашка лікарська; в) ярутка польова;

г) горох посівний; д) малина звичайна; е) вишня звичайна; є) паслін чорний; ж) глід криваво-червоний; з) горобина звичайна; і) мати-й-мачуха (відповідь: а, д, е, ж, з.)

Урок закінчується узагальненням вивченого матеріалу, підведенням підсумків.

Відповідно до мети уроку, яку ставить вчитель, “скелет” уроку може “нарощуватися”.

Як бачимо, під час уроку-гри учні беруть активну участь у пізнанні навколишнього світу, явищ та закономірностей природи, існуючих життєвих ситуацій засобами навчального предмета. А ігрова позиція є могутнім засобом не тільки виховання дітей, а й самореалізації діяльності педагога. Недаремно ж В.Ф. Шаталов зазначає: “Придивіться: чи не дуже рано згасає наш педагогічний інтерес до ігор, які вірою і правдою завжди служили і покликані служити розвиткові кмітливості та пізнавальної цікавості дітей на всіх, без винятку, їх вікових рівнях. Це ж не таємниця, що ті, з яких на уроці слова не витягти, в іграх стають такими активними, якими ми їх у класно-урочних буднях не в змозі й уявити собі... Вони можуть повернути хід гри так, що деякі відмінники тільки руками розведуть. Їх дії починають визначатися глибиною мислення, мислення сміливого, масштабного, нестандартного” [6].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Матяш Н. Гра як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках біології // Хімія. Біологія, 1998. – № 1.
3. Минский Е.М. От игры к знаниям. – М.: Просвещение, 1987. – 192 с.
4. Миронова Р.М. Игра в развитии активности детей. – Минск: Народна асвета, 1989. – 176 с.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
6. Шаталов В.Ф. Педагогическая проза. – Москва, 1980. – 96 с.
7. Шмаков С.А. Игра и дети. – М.: Знание, 1968. – 64 с.
8. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри. – К.: Вища школа, 1993. – 120 с.
9. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978. – 304 с.

УДК 371.214.46

Т. Є. Щепакіна

УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ УЧНІВ ШЛЯХОМ ДОБОРУ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАДАЧ З ІНФОРМАТИКИ

Поглиблення уваги до піднесення соціальної ролі освіти, якісно нові завдання, які ставить життя, зумовлюють необхідність налагодження управління в усіх ланках системи народної освіти. У сучасних умовах особливого значення набуває розробка теоретичних проблем управління навчально-виховним процесом з метою формування соціально активної особистості школяра.

Складність і багатоплановість проблеми управління навчальною діяльністю учнів зумовлена специфікою управління навчально-виховним процесом як відкритою соціально-педагогічною системою, цілями, багаторівневим характером організаційної структури з великою кількістю учасників процесу управління різного рівня підготовки до управлінської діяльності та їх взаємовідносин.

Удосконалення процесу навчання на основі підвищення ефективності управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів є актуальним завданням теорії та практики педагогіки. Це положення знайшло своє відображення у працях С.І. Архангельського, Ю.К. Бабанського, В.П. Безпалька, В.І. Бондаря, В.К. Буряка, А.А. Кірсанова, В.О. Конаржевського, В.В. Ледньова, Р.М. Маркова, Н.Ф. Тализіної та інших.